

Inhoudstafel

Inhoudstafel	p. 1
Hoofdstuk 1: Inleiding en situering	p. 2
Hoofdstuk 2: Bodemkundige aspecten	p. 3
Hoofdstuk 3: Werkmethode	p. 4
Hoofdstuk 4: Beschrijving van de sporen, structuren en vondsten	p. 5
Hoofdstuk 5: Besluit	p. 19
Bibliografie	p. 20
Bijlagen (digitaal aangeleverd)	
Bijlage 1: Sporeninventaris	
Bijlage 2: Vondsteninventaris	
Bijlage 3: Fotoinventaris	
Bijlage 4: Profieltekeningen	
Bijlage 5: Opgravingsplannen	

Opgraving

Prospectie

Vergunningsnummer:	2010/235
Datum aanvraag:	02/07/2010
Naam aanvrager:	VAN LIEFFERINGE Nick
Naam site:	Ternat, Assesteenweg

Hoofdstuk 1 Inleiding en situering

Naar aanleiding van de geplande werkzaamheden in functie van het Gewestelijk ExpresNet (GEN) langsheen de spoorlijn 50A (Dilbeek-Ternat) – het verbreden van de spoorlijn in Dilbeek en Ternat met een derde en vierde spoor – werd een archeologische opgraving uitgevoerd aan de geplande stapelplaats Assesteenweg in Ternat. Het plangebied bestaat uit akkerland ten zuiden van de bestaande spoorlijn (fig. 1). Op deze locatie werd reeds een booronderzoek en een prospectie door middel van proefsleuven uitgevoerd, met als doel de eventuele aanwezige archeologische waarden te detecteren. Uit de resultaten van dit vooronderzoek bleek dat een terrein van circa 1,5 hectare in aanmerking kwam voor een vlakdekkend onderzoek. De archeologische prospectie heeft uitgewezen dat het terrein in aanmerking komt voor vervolgonderzoek. Er werden volgens het prospectierapport van Archaeological Solutions bvba resten gevonden uit de Romeinse periode: bewoningssporen en brandrestengraven.

De opgraving werd uitgevoerd door Archaeological Solutions bvba in opdracht van Tuc Rail nv. Voor de uitvoering van de nodige infrastructuurwerken langsheen de bestaande spoorlijn werd de firma DENYS nv aangesteld. De projectleiding lag in handen van dhr. Nick Van Liefferinge (Archaeological Solutions bvba) en dhr. Bart Vandekerckhove (DENYS nv). Het veldwerk werd uitgevoerd van 9 augustus 2010 t.e.m. 28 september 2010.

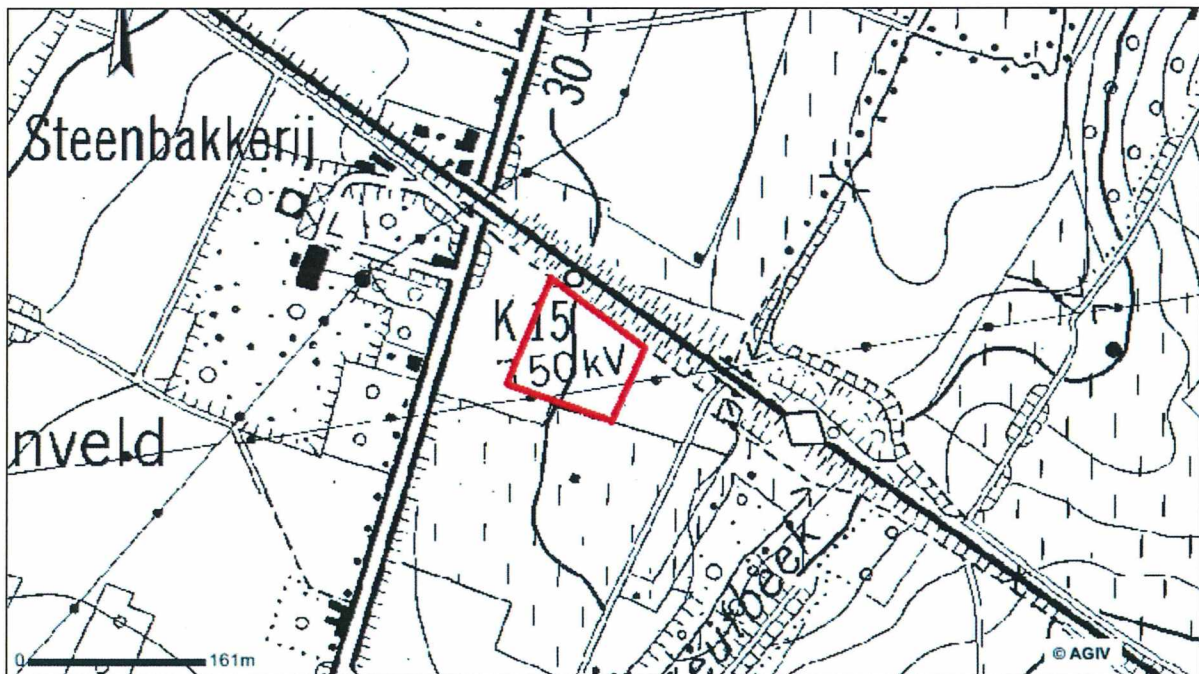

Fig. 1: aanduiding van het plangebied op de topografische kaart.

Hoofdstuk 2 Bodemkundige aspecten

Ternat is gelegen in een golvend landschap (Brabants heuvellandschap) tussen de valleien van de Dender en de Zenne, ook wel het Pajottenland genoemd. Het onderzoeksgebied maakt deel uit van een akkerlandcomplex ten zuiden van de spoorlijn en ten noordwesten van de dorpskom van Wambeek. Het terrein helt af naar het oosten, richting de Klapscheutbeek. Binnen de grenzen van het projectgebied dagzomen kwartaire afzettingen (zwak zandige leem) die rusten op de onderliggende sedimenten van tertiaire ouderdom (Paleogeen en Neogeen). Aan de voet van de helling, langsheen de beek, bevinden zich recente colluviale afzettingen bestaande uit zware leem of lichte klei. Deze sedimenten zijn oorspronkelijk weggeërodeerd van het hoger gelegen leemplateau en afgezet aan de voet van de helling. Deze "zwarte" gronden langsheen de beeklopen zijn moeilijk te bewerken en worden vaak gekenmerkt door de aanwezigheid van (moeras)bosjes.

Volgens de gegevens van de bodemkaart komt er binnen de westelijke helft van het plangebied een droge leembodem met textuur B-horizont voor (Aba-gronden), terwijl in de zuidelijk helft een matig droge leembodem zonder profielontwikkeling voorkomt (Acp-gronden). Bij deze laatste is de B-horizont begraven onder colluvium van onbepaalde dikte afkomstig van de hoger gelegen Aba-gronden.

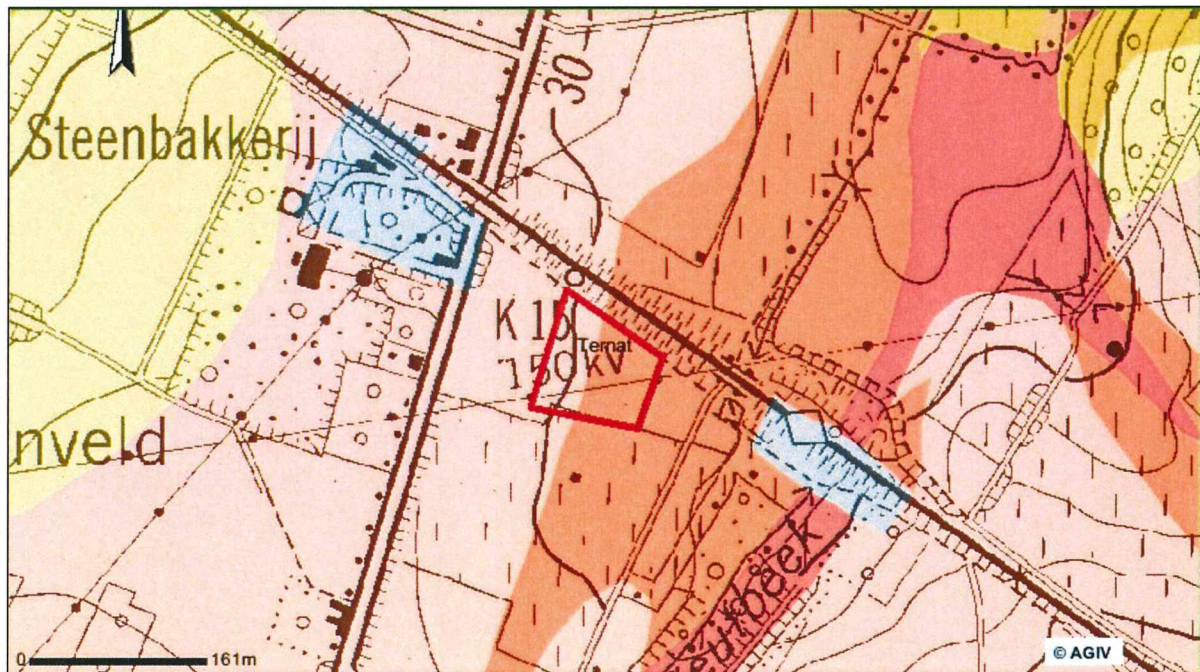

Fig. 2: uitsnede van de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (rode kader).

Hoofdstuk 4 Beschrijving van de sporen, structuren en vondsten

In totaal werden er 62 individuele grondsporen geregistreerd, waarvan 18 exemplaren van natuurlijke aard (boomvallen, bioturbatiesporen, etc...). Tot de voornaamste vondstcomplexen behoren een grafveld uit de Romeinse periode bestaande uit minstens 6 brandrestengraven (graf A t.e.m. graf F), enkele Romeinse greppels (S33, S35 en S48) en twee boomvalstructuren met lithisch materiaal uit het epi-paleolithicum of het (vroeg-) mesolithicum (S46 en S47). Daarnaast komen verspreid over het terrein kuilsporen voor die op basis van het schaarse vondstmateriaal in de Romeinse periode kunnen worden gedateerd.

Romeinse brandrestengraven

Reeds tijdens het vooronderzoek werden er drie brandrestengraven (A:S58, B:57 en C:60) aangetroffen waardoor het projectgebied langsheen de Assesteenweg, het tracé van de oude Romeinse weg van Bavay naar Asse, een hoge archeologische waarde kreeg toebedeeld. Gedurende het vlakdekkend onderzoek konden nog drie bijkomende graven (D:S31, E:S29 en F:S52) worden geregistreerd.

Figuur 5 toont de verspreiding van de aangetroffen graven binnen de grenzen van de werkput.

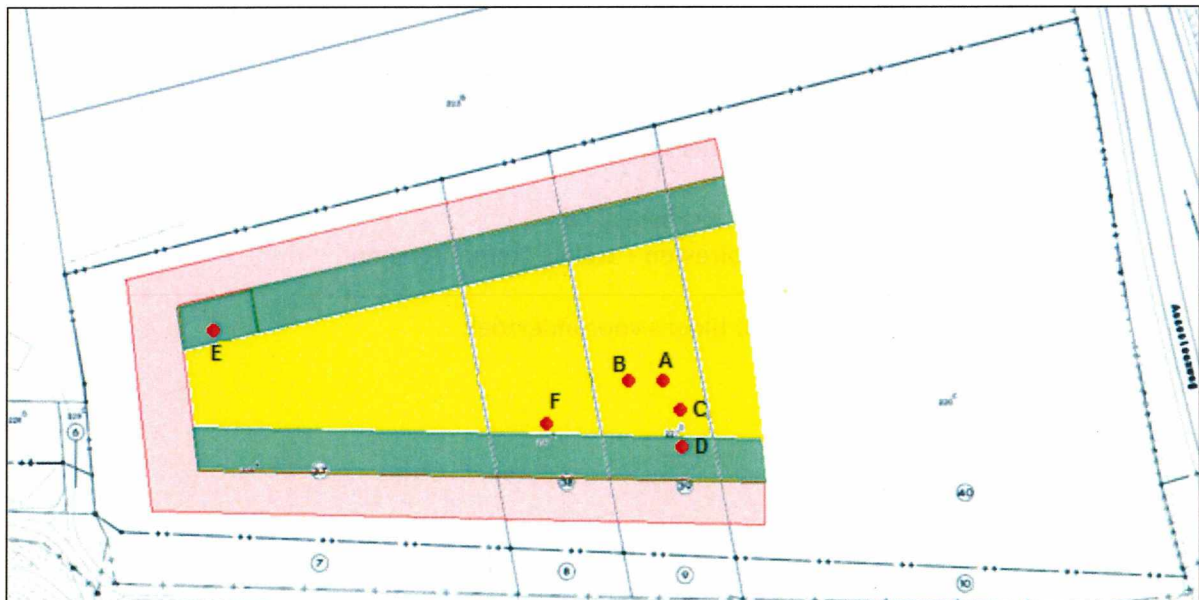

Fig. 5: Verspreiding van de aangetroffen brandrestengraven.

● Brandrestengraf A: S58

Fig. 6: profiel van brandrestengraf A.

- Vorm: rechthoekig
- Bewaringsdiepte: 20 cm beneden het aanlegvlak
- Vulling: verzette leem + houtskoolresten + weinig crematieresten
- Bijgiften/vondsten: geen
- Opmerkingen: reeds gecoupeerd tijdens vooronderzoek

● Brandrestengraf B: S57

Fig. 7: profiel van brandrestengraf B.

- Vorm: onbepaald
- Bewaringsdiepte: nihil
- Vulling: houtskoolresten, geen crematieresten
- Bijgiften/vondsten: geen
- Opmerkingen: ondiep bewaard en verstoord door boomvalstructuur

● Brandrestengraf C: S60

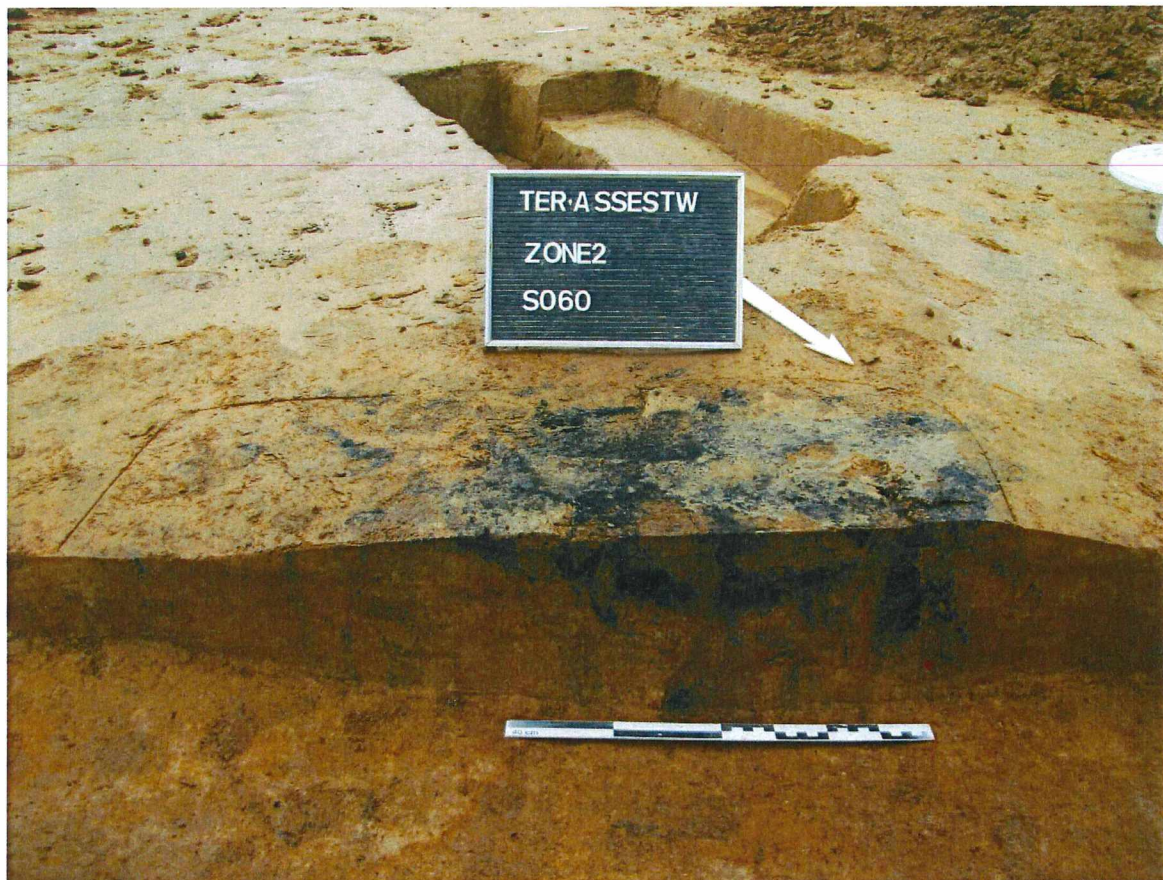

Fig. 8: profiel van brandrestengraf C.

- Vorm: rechthoekig
- Bewaringsdiepte: 18 cm beneden het aanlegvlak
- Vulling: houtskoolresten, weinig crematieresten
- Bijgiften/vondsten: geen
- Opmerkingen: slecht bewaard

● Brandrestengraf D: S31

Fig. 9: profiel van brandrestengraf D.

- Vorm: rechthoekig
- Bewaringsdiepte: 11 cm beneden het aanlegvlak
- Vulling: houtskoolresten, weinig crematieresten
- Bijgiften/vondsten: spinschijfje in grijs aardewerk, bodemfragment van een pot in grijs aardewerk, fragmenten van een pot of beker in dunwandig, gesmoord grijs aardewerk, 2 grote geoxideerde ijzeren nagels, 6 geoxideerde ijzeren schoenspijkers
- Opmerkingen: sterk gebioturbeerd (mollen), zeefstaal genomen, spinschijfje = vrouwelijk graf?

● Brandrestengraf E: S29

Fig. 10: profiel van brandrestengraf E.

- Vorm: ovaal tot rechthoekig
- Bewaringsdiepte: 18 cm beneden het aanlegvlak
- Vulling: houtskoolresten, weinig crematieresten
- Bijgiften/vondsten: geen
- Opmerkingen: slecht bewaard (bioturbatie!), zeefstaal genomen

● Brandrestengraf F: S52

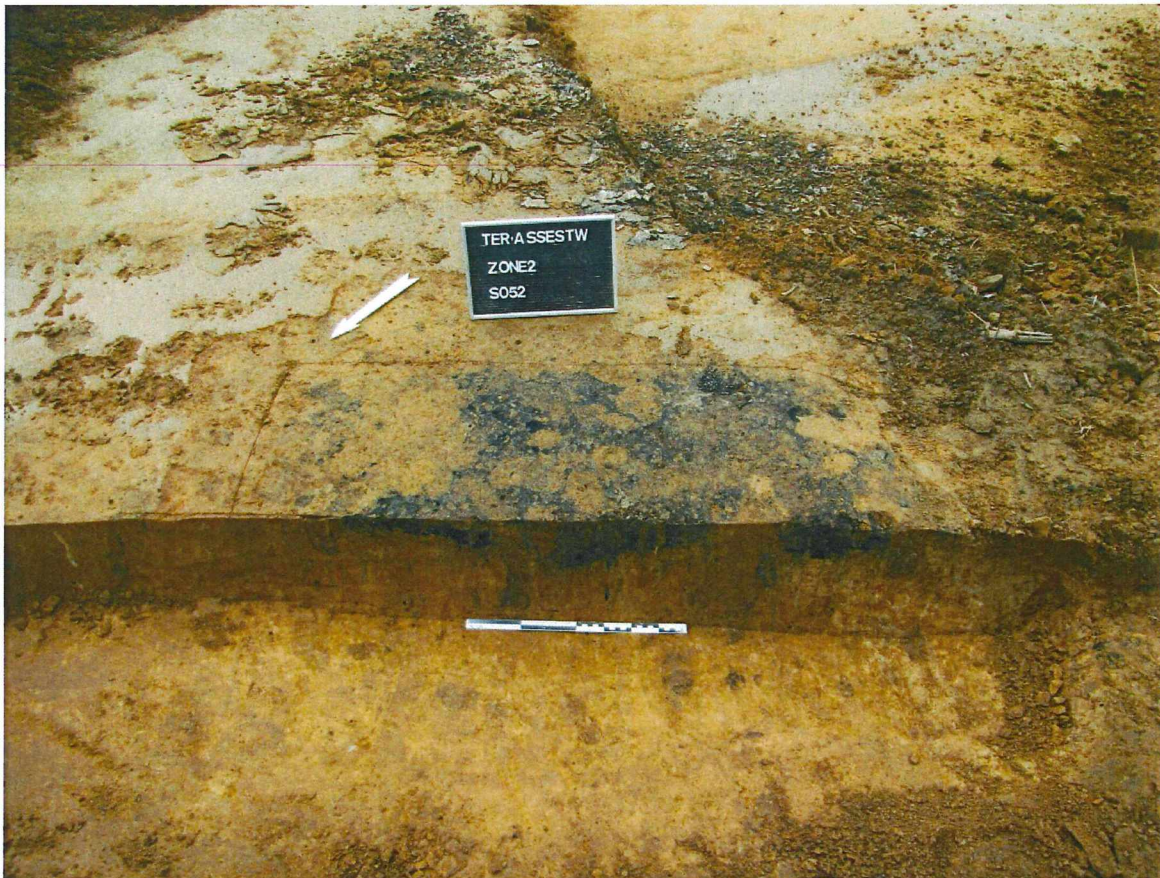

Fig. 11: profiel van brandrestengraf F

- Vorm: rechthoekig
- Bewaringsdiepte: 11 cm beneden het aanlegvlak
- Vulling: houtskoolresten, weinig crematieresten
- Bijgiften/vondsten: geen
- Opmerkingen: ondiep bewaard + bioturbatie

Romeinse greppels

Vijf brandrestengraven (A, B, C, D en F) zijn gesitueerd in de zuidoostelijke sector van een mogelijk rechthoekige enclosure (S18). Deze laatste wordt gevormd door een greppel met een spitsvormig profiel en een bewaarde breedte van ongeveer 70 cm (fig. 12). Talrijke sliblaagjes op de bodem doen vermoeden dat de greppel na gebruik op natuurlijke wijze is dichtgeslibd (vulling 1). Uiteindelijk werd de greppel volledig dichtgegooid (vulling 2). Mogelijk bevinden zich elders nog meer resten van grafstructuren binnen deze greppelstructuur langsheen de Assesteenweg.

De structuur wordt verbonden met een noord-zuid georiënteerde greppel (S35) in de oostelijke helft van het projectgebied door middel van een smalle (afwaterings)greppel (S48) (fig. 13).

Fig. 12: profiel van greppel S18.

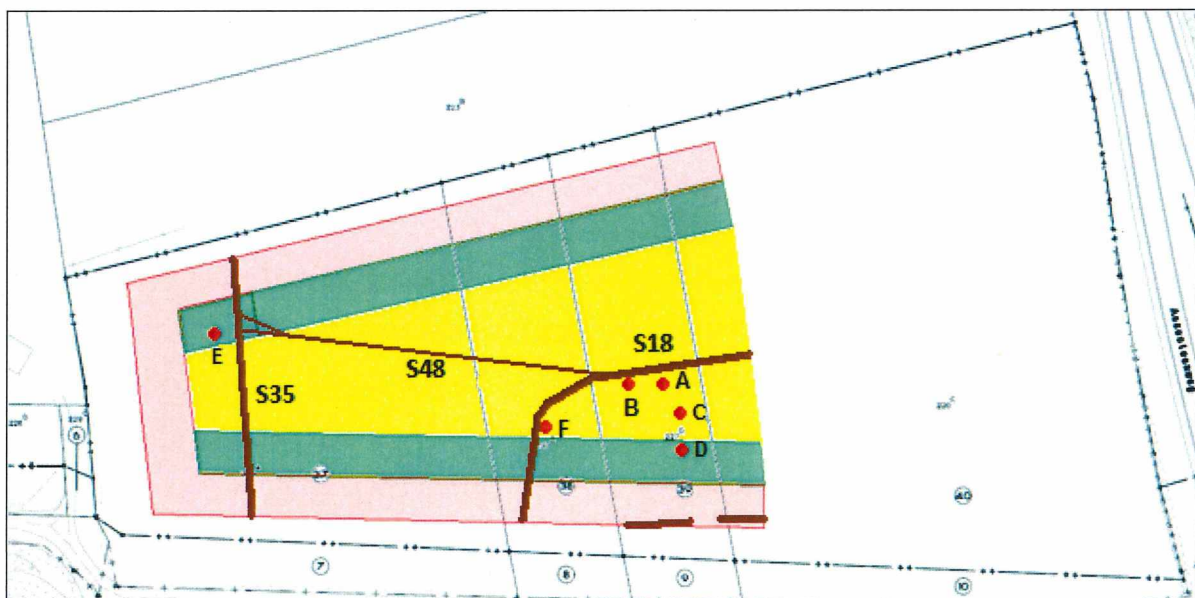

Fig. 13: situering van de brandrestengraven ten opzichte van de aanwezige greppelstructuren.

Boomvalstructuren met lithisch materiaal

Natuurlijke bodemsporen die als boomvallen worden geïnterpreteerd kenmerken zich vaak door een relatief grote cirkelvormige omtrek met een interne D-vormige vulling bestaande uit gekanteld (humeus) bodemmateriaal dat al dan niet sterk is uitgeloogd. Deze structuren kunnen worden beschouwd als verstoringen van het archeologisch vlak aangezien zij door omwoeling van de moederbodem antropogene sporen kunnen uitwissen. Anderzijds kan het onderzoek van boomvallen interessante informatie opleveren over verdwenen (prehistorische) loopvlakken. Als gevolg van het omkantelen van de bodem ontstaat een natuurlijke val voor alles wat de mens (onbewust) op een bepaalde plaats heeft achtergelaten aan dit loopvlak. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een vuursteenbewerkingsplaats of een bovengrondse dumpplaats van nederzettingsafval (Eng.: 'midden'). Om die reden kunnen boomvallen ook de aanwezigheid van menselijke activiteiten verraden in zones waar verder geen of nauwelijks antropogene bodemsporen aanwezig zijn. Een bijkomend voordeel is dat een vondstensemble uit een boomval na het depositieproces nooit meer verspreid en vermengd is geraakt door latere landbouwactiviteiten en dus als een gesloten context kan worden beschouwd.

Tijdens het veldonderzoek kwamen twee boomvallen (S46 en S47) aan het licht die een relatief grote hoeveelheid lithisch materiaal bevatten. Het vondstensemble vertoont typische kenmerken van een epipaleolithische of mesolithische industrie o.a. door de aanwezigheid van een grondstof van hoge kwaliteit (zeer fijnkorrelige, translucente vuursteen), microklingen (regelmatig gevormde microklingen met min of meer parallelle ribben en puntige hiel), een steker (vervaardigd op een onregelmatig gevormde kling) (fig. 17), een klingschrabber (met verzorgd, afgerond schrabhoofd) (fig. 16.1) en een microkling met afgestompte boord (fig. 18). De boomvallen verraden de aanwezigheid van een vuursteenbewerkingsplaats waar vuursteenknollen werden bewerkt voor de productie van halffabrikaten (microklingen en afslagen) en uiteindelijk ook werktuigen (steker, afgestompte microkling, klingschrabber).

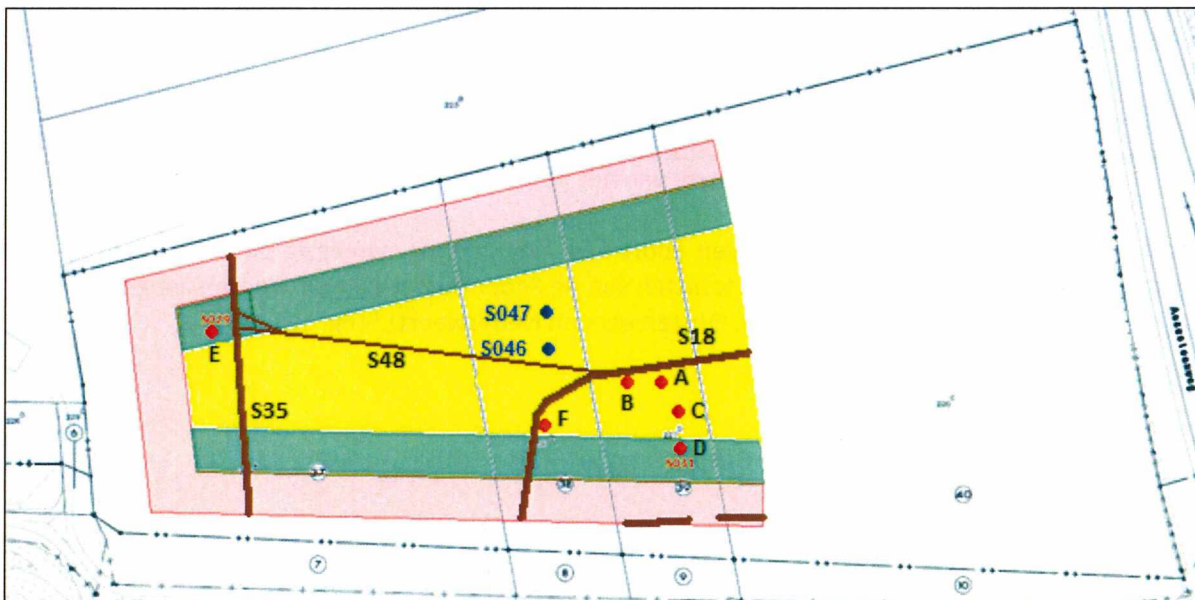

Fig. 14: situering van de boomvalstructuren S46 en S47 in het projectgebied.

In boomval S46 kon het gebruik van twee varianten of knollen van eenzelfde vuursteensoort (type A) worden onderscheiden:

→ **Vuursteenvariant A1 ("knol 1")**: zeer fijnkorrelige, translucente, bruinigrijze vuursteen met dikke witgele, ongerolde cortex (met een blauwwitte contactzone tussen silex en cortex). Geen patina. (n = 40).

→ **Vuursteenvariant A2 ("knol 2")**: zeer fijnkorrelige, translucente grijze vuursteen met soms fijne, rode draadvormige inclusies en een dikke witgele, ongerolde cortex. Geen patina. (n = 18).

Ongeveer 7 meter verder naar het zuiden bevond zich boomval S47 waarin naast de bovenstaande silexvarianten van type A een andere vuursteensoort (type B) werd aangetroffen.

→ **Vuursteensoort B**: fijnkorrelige, donkergrijze vuursteen met lichtgrijze vlekken (type cortex onbekend. (n=1).

	Boomval S046				Boomval S047			
	Totaal	A1	A2	B	Totaal	A1	A2	B
<i>Microklingen met afgestompte boord</i>	1	1			0			
<i>Stekers</i>	1	1			0			
<i>Klingschrabbers</i>	0				1			1
<i>Geretoucheerde chips</i>	2	1	1		0			
<i>Afslagen</i>	24	14	10		1	1		
<i>Klingvormige afslagen</i>	3	2	1		0			
<i>Microklingen</i>	5		5		3	1	2	
<i>Kernverfrissingsmateriaal</i>	1		1		0			
<i>Chips</i>	21	21			2	1	1	
Totaal	58	40	18	0	7	3	3	1
%	100%	69%	31%	0%	100%	43%	43%	14%

Tabel 1: analyse van het lithisch materiaal.

Op de cortex van twee afslagen lijkt een soort van lijngravering aanwezig dat doet denken aan lijngraveringen die reeds op sommige artefacten van de Federmesser-cultuur werden aangetroffen in het zuiden van Nederland (o.a. te Budel, Oostelbeers en Nederweert).¹ (fig. 15).

¹ Deeben & Rensink 2005, 184.

Fig. 15: afslag met mogelijke lijngravering op de cortex.

Fig. 16: lithisch materiaal uit boomval S47.

Fig. 17: stecker uit boomval S46.

Fig. 18: microkling met afgestompte boord uit boomval S46.

Losse paal- en kuilsporen

Verspreid over het volledige terrein kwamen een aantal kuilsporen voor met een lichtgrijze tot donkergrijze vulling, al dan niet met enkele fragmenten handgevormd aardewerk en brokjes verbrande leem. De meeste kuilen hebben een cirkelvormige of ovale aflijning in het grondvlak en een komvormig profiel. De bewaarde uitgravingsdiepte van de kuilen situeert zich tussen 8 cm en 57 cm beneden het aanlegvlak. De mogelijke functie van de kuilen is niet of nauwelijks meer te achterhalen.

Fig. 19: zicht op het spoorprofiel van kuil S20.

Een aantal paalkuilen kunnen niet aan een bepaalde structuur worden gelinkt omwille van hun geïsoleerde ligging. Mogelijk zijn de houtbouwstructuren niet of nauwelijks bewaard gebleven door bodemerrosie of zijn de sporen ervan te vaag of uitgelopen om nog opgemerkt te worden.

Hoofdstuk 5 Besluit

Ondanks de relatief lage sporendensiteit op de site van Ternat-Assesteenweg konden toch een aantal interessante vaststellingen worden gemaakt. Het meest opvallende vondstcomplex bestaat uit een gedeelte van een rechthoekige enclosure (greppel met spitvormig profiel) waarbinnen in de zuidoostelijke hoek vijf brandrestengraven aan het licht kwamen. De graven werden gekenmerkt door een rechthoekige aflijning in het grondvlak en een houtkoolrijke vulling waarin zich een kleine hoeveelheid crematieresten bevonden. Slechts één grafkuil bevatte vondsten of bijgiften bestaande uit aardewerkfragmenten (o.a. potfragmenten in grijs aardewerk), een spinschijfje en enkele ijzeren nagels (o.a. schoenspijkers). Van twee grafcontexten konden voldoende zeefstalen worden genomen in functie van eventueel vervolgonderzoek.

Opvallend was ook de aanwezigheid van twee boomvalstructuren die een relatief grote hoeveelheid lithisch materiaal bevatten. Het gaat om afvalresten van vuursteenbewerking uit het epi-paleolithicum of het (vroeg-)mesolithicum. Deze vondst toont aan dat het onderzoek van boomvallen nuttig kan zijn om menselijke activiteiten te kunnen situeren op sites uit de vroege prehistorie waar nauwelijks graafactiviteiten werden verricht, zoals bewerkingsplaatsen van vuursteen of (al dan niet bewust aangelegde) dumpplaatsen van nederzettingsafval.

Bibliografie

DEEBEN, J. & RENSINK, E., Het Laat-Paleolithicum in Zuid-Nederland, in: DEEBEN, J., DRENTH, E., VAN OORSOUW, M.F. & VERHART, L. (eds.), *De steentijd van Nederland*, Zutphen, 2005, pp. 171-199 (= *Archeologie 11/12*).

VAN LIEFFERINGE N. 2010: *Resultaten van het archeologisch vooronderzoek langsheen het GEN-tracé in Ternat: fase C – km 12,300 tot km 18,050*, AS-rapportage 2010-32.

BIJLAGE I: SPORENINVENTARIS

BIJLAGE II: VONDSTENINVENTARIS

BIJLAGE III: FOTOINVENTARIS

BIJLAGE IV: PROFIELTEKENINGEN

BIJLAGE V: SPORENPLAN

